

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ ПРОСТОРУ В БРИТАНСЬКОМУ ТА АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ткаченко Н. Д.

Київський національний лінгвістичний університет

Статтю присвячено тенденціям змін функціональної семантики лінгвокультурних номінацій функціонально-семантичного поля простору у британському та американському варіантах англійської мови у контекстах різних функціональних стилів мови.

Ключові слова: лінгвокультурологія, функціональна семантика, функціонально-семантичне поле, британський та американський варіант англійської мови, репрезентація.

Ткаченко Н. Д. Тенденции развития функциональной семантики лингвокультурных репрезентаций пространства в британском и американском вариантах английского языка. Статья посвящена тенденциям изменений функциональной семантики лингвокультурных номинаций функционально-семантического поля пространства в британском и американском вариантах английского языка в контекстах разных функциональных стилей.

Ключевые слова: лингвокультурология, функциональная семантика, функционально-семантическое поле, британский и американский вариант английского языка, репрезентация.

Tkachenko N. D. Tendencies of developing functional semantics of cultural linguistic representations of space in the British and American variants of English. The article is devoted to the functioning of the British and American cultural linguistic representations of the functionally-semantic field of space in the contexts of different functional styles of English. So, the aim of the article is to establish the ways and means of developing space nominations semantic changes. The scientific importance of the article is connected with the complex, polyparadigmatic investigation that reveals the development of scientific knowledge. The conception that is put forward – "technical and scientific progress, polyethnicity and generic cultures are interconnected in the functioning of the British and American cultural linguistic nominations of space". The origin of the American variant of English from the British variant explains common tendencies of developing British and American cultural linguistic space representations: synthetical and analytical processes, semantic changes: homonymic transformations tending to monocentricity in the functional contexts for the purpose of distinguishing professional terms, actualization of the primary nonspace meanings in centripetal functionally-semantic processes resulting in territorial lacunas, as well as forming appellatives from the nouns of other functionally-semantic fields in centrifugal semantic processes; borrowings, tendency to aging egocentric semantics and developing social meanings in lexics, toponymization of general nouns, forming semantic chains of toponyms-derivatives etc. American cultural linguistic representations reveal the tendency to professional and metaphoric associative semantics and their British equivalents differ in more subjective, sensory semantics. So, global integration processes, verbalized in the territorial cultural linguistic representations of space on the morphological, lexical and syntactic level, prevail over the diverging processes.

Key words: cultural linguistics, functional semantics, functionally-semantic field, British and American variant of English, representation.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Функціональна семантика лінгвокультурних репрезентацій простору (ЛРП) у британському та американському варіантах англійської мови є недостатньо вивченою і потребує подальших розвідок у зв'язку з динамікою мовних процесів під впливом науково-технічного і соціального прогресу та глобальних процесів інтеграції наукового знання. **Актуальність** статті полягає в комплексному та поліпарадигмальному дослідженні функціональної семантики лінгвокультурних номінацій простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функціональний підхід до вивчення лінгвокультурних репрезентацій (ЛРП) функціонально-семантичного поля (ФСП) "space" бере до уваги лінгвістичну функцію і соціальну цінність, які «становлять

головні системотвірні фактори мови» [5, 14; 2, 17]. Функціонування мови пов'язане з мобільністю її асціологічної норми, яка визначає соціальні оцінні процеси [7, 26], та стабільністю деонтичної норми, що забезпечують рівновагу мовної системи [7, 35]. Функціонування мови відтворюється у формальних та семантичних змінах, пов'язаних із соціальною диференціацією мови. Семантичні зміни досліджували А. Мартіне, Ю. Д. Дешерієв, У. Вайнрайх, О. І. Чередниченко, О. Є. Семенець та ін. Функціональне вивчення ЛРП полягає у виявленні особливостей, засобів і способів утворення та тенденцій розвитку функціональної семантики.

Питання функціонування ЛРП разом з іншими мовними одиницями розглядали в різних аспектах, зокрема: лінгвостилістики (І. Р. Гальперін), лінгвокультури

(В. Г. Костомаров, С. Власов і С. Флорін та ін.). Проте їх специфіка в текстах різної жанрово-стилістичної належності потребує подальших досліджень, автори яких мають виявити прагмалінгвістичні, соціолінгвістичні, психолінгвістичні та інші цілі вживання ЛРП. Соціокультурна функція назв простору, яка демонструє зв'язок з певною соціальною сферою, отже, зі стилями та жанрами мови, спричиняє семантичні зміни ЛРП; а функціонування лексики зумовлює рухомість мовного складу текстів різних функціональних стилів [8, 320; 6, 9], утворюючи вторинні номінації – предикативні комунікативні одиниці, наділені модальністю, семантичними зв'язками в реченні та висловленні, які залежать від суспільних змін, мають когнітивні приращення змісту та емоційно-експресивні конотації [4, 31], пов'язані зі змінами внутрішньої форми слова (за О. О. Потєбнею). Вторинну номінацію досліджували В. Г. Гак, О. С. Кубрякова, В. Н. Телія, Д. Н. Шмельов, Є. А. Карпіловська, Л. Б. Шутак та ін. Просторові номінації у лексикографічних джерелах відтворено загальноживаними словами й термінами. Терміни різняться науковим рівнем пізнання дійсності і містять, серед іншого запозичення, усичення, скорочення та інтернаціоналізми різної етимології [8, 319], граматичні явища, полісемію, омонімію.

У функціонально-синтаксичному аспекті ЛРП можна виділити лексеми, номінативні, приєднанні до словосполучення, «які являють собою проекцію ФСП на висловлення» [2, 5]. У різних контекстах відбувається зміна або доповнення мовних функцій загальних іменників, утворення нових функціональних смислів та конотацій, їх семантизація, десемантизація, ресемантизація, тобто поновлення застарілих назв [1]. Ці явища пояснюють розвиток функціональної полісемії, омонімії, профілювання (за Є. Бартмінським) та стилістичних засобів зі значенням простору, окрім утворення за аналогією.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті – виявити тенденції розвитку функціональної семантики в британському та американському варіантах англійської мови. Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань: проаналізувати лінгвокультурні номінації простору в британському та американському варіантах англійської мови; визначити чинники та тенденції змін функціональної семантики.

Об'єктом дослідження є функціональна семантика іменників зі значенням простору в британському та американському варіантах англійської мови. **Предметом** – зміни функціональної семантики лінгвокультурних номінацій простору в британському та американському варіантах англійської мови.

Матеріал статті уклали загальні та власні іменники зі значенням простору та їх сполучення, дібрані з оригінальних британських та американських лексикографічних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Номінації простору в британських та американських словниках репрезентують високочастотні контекстні вживання і відтворюють синоніми та лексико-семантичні варіанти (ЛСВ) різного стилістичного забарвлення. Серед них визначне місце посідають літературні та розмовні лексеми або їх ЛСВ – наукові терміни, професіоналізми, стилістичні фігури.

Функціонально-граматичні особливості лінгвокультурних репрезентацій ФСП "space" визначені семантикою слова, його функцією та позицією у висловленні. Функціональна семантика ЛРП пов'язана з внутрішньою формою значення слова та кумулятивним характером системи мови. Кумулятивна функція ЛРП виявляється у збереженні історичної інформації про денотат та його зміни. Цю функцію відображено в семантичних змінах назв рельєфу місцевості, наприклад, іменник *fell* означав «болото», а екологічні зміни сприяли розвитку значення «пагорб» [13, IV, 141]. Розвиток промисловості стимулює диференціацію значення полісеми в одному або обох аналізованих варіантах англійської мови, що приводить до вирівнювання відповідності значення внутрішньої та зовнішньої форми. Наприклад, втрата просторового значення іменником *wood* зумовлена функціонуванням цього іменника в галузі промисловості зі значенням «дерево» [13, XII, 260; 11, 1587], а відсутність іменника брит. *moss* у значенні «болото» [13, VII, 684] в американському словнику можна пояснити тенденцією до прямих значень, у цьому випадку – значення «мох» [12, 912]. Ці приклади свідчать про динаміку топохронних та функціональних семантичних змін на рівні тематичних груп, синонімію, омонімію, серед іншого й відцентрові тенденції – втрату вторинних-просторових ЛСВ іменників *wood* «ліс», *moss* «болото» з домінуючою непросторовою семою, пов'язану із посиленням первинного значення цих номінацій «дерево» та «мох». Елементи кількісного аналізу за формулою $Freq. x = Qall : Qx$ [10] є підтвердженням зазначених змін функціональної семантики:

Wood брит. 100 : 3, амер. 1
Moss Брит. 100 : 12; амер. 0

Згідно з аналізом функціональної семантики ЛРП, основні тенденції розвитку ЛРП ФСП "space" у британському та американському варіантах англійської мови включають: 1) доцентрові мовні процеси [3], які виявляються в залученні соматизмів, назв предметів та абстрактних іменників для позначення простору за схожістю, наприклад: *belt*; 2) відцентрові мовні процеси [3], спрямовані на десемантизацію вторинних просторових ЛСВ, наприклад, втрата просторового значення амер. *wood*, *moss*. Семантичні зміни виявляють тенденцію до відповідності значення внутрішньої та зовнішньої форми, зумовленої функціонуванням зазначених іменників у науковому та діловому стилях мови з первинною предметною семантикою, що особливо очевидно в американському варіанті англійської мови. Американські ЛРП виявляють тенденцію до професійної та метафоричної асоціативної семантики, тоді як британські ЛРП різняться більш суб'єктивним змістом, зумовленим антропологічними чинниками, наприклад: брит. *crosswalk* шлях – амер. *zebra crossing* [11], метафоризований шлях; брит. *paved road* діяльність – амер. *metalled road* [11] діяльність + матеріал. Словосполучення є контекстом кількісних та семантичних змін назв простору, а саме вторинних переносних ЛСВ, наприклад: *wheat field* → *football field* [13, IV, 192], де є зміна функції поля; метафоричних, наприклад: оронім *Lord's Seat* (3, 222) містить омонімічний перенос назви предмета на оронім; метонімічних, наприклад: назва ріки брит. *Clyde* (5) перенесена на долину *Clydesdale* (3, 340).

Таблиця 1
Зміни функціональної семантики номінацій простору

Види семантичних змін	Приклади семантичних змін
між'ярусна,	у ядрі <i>extension</i> [13, III, 457] «протяжність», ознака простору → на периферії ЛСВ автодор. «подовження залізничної колії» [13, III, 457] (конкретизація);
міжпольова	<i>belt</i> «пояс» – предмет → ЛСВ автодор. шлях сполучення [12, 1055] за ознакою параметра;
стильова	сільгосп. <i>wheat field</i> → спорт. <i>football field</i> [13, IV, 192] (зміна функції поля);
перейменування	<i>Elm Street</i> → <i>Jacksonville Road</i> (зміна визначення шляху сполучення) (6);
ресемантизація	буд., истор. <i>tower</i> “фортеця” (1, 86) → сучас. ЛСВ «хмарочос» за ознакою параметра;
метонімічна	геогр. брит. <i>Clyde</i> – назва ріки → <i>Clydesdale</i> (5, 340) (назва долини за співположенням);
звуження	буд. <i>apartment</i> брит. «квартира» → ЛСВ амер. «дорога квартира» (9, 26) за ознакою оцінки;
символічна	геогр. <i>Manhattan</i> – острів → торг → напій (4);
метафорична	нейтр. <i>seat</i> «сидіння» → геогр. <i>Lord's Seat</i> (3, 222) (оронім за схожістю форми).

Отже, унаслідок функціонально-семантичного підходу до ЛРП простежено динаміку контекстуальних семантичних змін у напрямку конкретизації, термінологізації, розширення, схожості, суміжності, звуження та ін. у різних стилях мови. Вторинна семантизація виявляє ознакові ЛСВ нового денотату.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Тенденції до прагматизації та професіоналізації номінацій простору і, зокрема ЛРП, зумовлені впливом глобалізаційних інтеграційних процесів науково-технічного прогресу, соціалізацією та специфічним відображенням навколишнього світу в свідомості людини та певного народу. Зміни семантики просторових номінацій спричинені лінгвістичними чинниками – такими, як контекст словосполучення, речення, висловлення; омонімічні трансформації у функціональних контекстах; тенденція до розмежування понять у професійному вживанні лексики, отже, до моносемантичності загальних назв, зокрема актуалізації первинних непросторових значень у відцентрових функціонально-семантичних процесах, і, як наслідок, територіальної лакуарності; також утворення апелятивів від іменників інших ФСП у доцентрових семантичних процесах. Американські ЛРП виявляють тенденцію до професійної та метафоричної асоціативної семантики, тоді як британські ЛРП різняться більш суб'єктивним, сенсорним змістом.

Подальше дослідження лінгвокультурних репрезентацій простору є перспективним у зв'язку з глобальними політичними та економічними процесами, відтвореними в мові і спрямованими на визначення та систематизацію розвитку функціональної семантики аналізованих одиниць англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдонина М. Ю. Специфика экологических терминов французского языка в сопоставлении с русскими, украинскими и английскими в свете теории полпароадигмальности : особенности функционирования / М. Ю. Авдонина, Н. И. Жабо, С. И. Терехова // Научный вестник кафедры ЮНЕСКО. – К. : КНЛУ, 2015. – Вип. 31. – С. 14–21.
2. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии / А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1983. – 208 с.
3. Беспалова Ю. В. Лінгвостилістичний потенціал лексики мовленнєвої дії у художньому тексті (на матеріалі творів О. І. Купріна та В. В. Вересаєва) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Ю. В. Беспалова. – Дніпропетровськ, 2002. – 20 с.
4. Карпіловська Є. А. Вторинна номінація в сучасній українській мові : тенденції розвитку / Є. А. Карпіловська // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]. – К., 2010. – Вип. 20. – С. 28–32.
5. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : АКАДЕМА, 2001. – 208 с.
6. Разинкина Н. М. Функциональная стилистика английского языка / Н. М. Разинкина. – М. : Высшая шк., 1989. – 183 с.
7. Семенец О. Е. Социальный контекст и языковое развитие / О. Е. Семенец. – К. : Изд-во при КГУ Высшая шк., 1985. – 174 с.
8. Galperin I. R. Stylistics / I. R. Galperin. – М. : Higher School Publishing House, 1971. – 343 p.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

9. Жизнь и культура США. Лингвострановедческий словарь / сост. О. А. Леонтович, Е. И. Шейгал. – Волгоград : Станица-2, 1998. – 416 с.
10. Частотность // Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Частотность>.
11. English (British) – American Dictionary – BG-Map [Electronic resource]. – Available at : www.bg-map.com/us-uk.html.
12. LDEL Longman Dictionary of English Language and Culture. – Edinbourg Gate, Harlow : Pearson Education University Limited, 2005. – 1620 p.
13. OEDHP The Oxford English Dictionary On Historical Principles. – London : At the Clarendon Press, 1970. – V. III, IV, VII–XII.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Aldous T. The World Cities. London / T. Aldous. – London and N. Y. : Marshall Cavendish, 1978 – 100 p., ill.
2. Discovering Britain. An illustrated Guide to more than 500 selected locations in Britain's unspoiled countryside / Ross Finlay, Ted Forrest et al. – London : Drive Publications Limited, 1984. – 415 p.
3. List_of_American_foods [Electronic resource]. – Available at : http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_American_foods.
4. List of rivers in the United_Kingdom [Electronic resource]. – Available at : [https://en.wikipedia.org/wiki/List of rivers in the United_Kingdom.bg-map/us-uk.html](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_rivers_in_the_United_Kingdom.bg-map/us-uk.html).
5. Saks Fawn, Creek Chase. A Look at Street Names in America / Fawn Saks [Electronic Resource]. – Available at : <http://www.jimwegryn.com/Names/Streets.htm>.